

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті виявлені тенденції та закономірності розвитку готельного бізнесу у Львівській області, аналізуються особливості його геопросторової організації, вплив основних історичних, демографічних, соціально-економічних та інших факторів на стан і перспективи розвитку готельного господарства регіону.

Ключові слова: готельне господарство, чинники розвитку, структурно-динамічні процеси.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Львівська область є однією з найперспективніших територій для розвитку туризму. Атрактивність області забезпечується багатим історико-культурним та природно-ресурсним потенціалом, вдалим географічним розташуванням. Важливим чинником сталого розвитку української туристичної індустрії є наявність достатньої кількості різноманітних і високоякісних засобів колективного розміщення туристів.

Наприклад, у готельному і, суміжному з ним, ресторанному бізнесі у країнах Західної Європи зайнято приблизно 2,8 мільйона осіб. Найвищою питома вага зайнятих у готельному і ресторанному секторі у загальній зайнятості є в Австрії (5,6%) і Люксембурзі (4,3%). У віковій структурі зайнятих переважає вікова група 25-34 р. (26,4% зайнятих), далі йдуть вікові групи 35-44 р. – 24,7%, 15-24 р. – 22,7%, 45-54 р.

Наголосимо, зростання обсягів туристичних потоків обмежується нерозвиненістю туристичної інфраструктури, передусім незадовільним станом її найважливішого елемента – готельного господарства.

З огляду на це, важливими і актуальними є наукові дослідження, метою яких є аналіз різних аспектів і процесів розвитку готельного господарства великих туристичних регіонів, зокрема Львівської області, вироблення і обґрунтування рекомендацій щодо його розвитку.

Об'єктом дослідження є готельне господарство Львівської області, а предметом – суспільно-географічні аспекти його трансформаційних процесів, зважаючи на чинник проведення в Україні у 2012 році першості Європи з футболу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми просторової організації туристичної індустрії і, зокрема, її складової частини – готельного господарства є предметом дослідження, крім туризмознавства, двох нових напрямів в соціально-економічній географії – географії туризму та рекреаційній географії.

Вагомий внесок у вивчення різних аспектів рекреаційного потенціалу Карпатського регіону і Львівської області зробили представники львівської географічної школи: С. Стойко, С. Кузик, В. Кравців, М. Білецький, С. Трохимчук, Ю. Зінько, С. Кукурудза, О. Федунь та ін.

Результати діагностики сучасного стану та розроблення схем перспективного територіального розвитку туристичного господарства Карпатського регіону наведено у публікації науковців ЛНУ імені Івана Франка і Варшавського Інституту туризму [1].

Авторами оцінено туристичну привабливість адміністративних районів та великих і середніх міст регіону, виділено адміністративні райони і міста, найбільш сприятливі для розвитку туризму за наявним природно-культурним, соціально-економічним та інфраструктурним потенціалом, розроблено пропозиції щодо створення маркових туристичних продуктів та їх інфраструктурного забезпечення.

Різні аспекти діяльності підприємств готельного господарства з урахуванням маркетингового спрямування досліджували такі вчені-економісти, як Л. Шульгіна, А. Виноградська, О. Шканова, С. Захарін та ін. [2,3,4,5,6].

Формулювання цілей статті. Мета дослідження: встановити тенденції і закономірності розвитку готельного господарства в Львівській області; виявити вплив головних історичних, демографічних, соціально-економічних і соціально-політичних чинників на сучасний стан і перспективи розвитку готельного господарства в Львівській області; проаналізувати просторову організацію готельного господарства в Львівській області; запропонувати рекомендації щодо вдосконалення регіональної політики сприяння розвитку готельного господарства з урахуванням фактора проведення „Євро-2012”.

Для досягнення дослідницької мети використані загальнонаукові методи – метод аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння та аналогії, абстрагування і узагальнення,

системний; конкретно наукові – метод польових досліджень, статистичні.

Виклад основного матеріалу. Туристична індустрія Львівської області представлена підприємствами, організаціями і установами, які спеціалізуються на різних видах туризму, мають відмінні риси геопросторової організації і чинники, що її визначають, різнонаправлені вектори росту. Подальший розвиток галузі, зокрема її інфраструктурних компонентів, набув актуальності через необхідність якісної підготовки до проведення фінальної частини першості Європи з футболу у 2012 році.

Вивчення статистичних матеріалів дозволив нам виявити основні структурно-динамічні процеси, які відбуваються в туристичній регіону. До таких процесів належать:

1. ріст обсягів туристичних потоків за рахунок виїзних туристів;
2. кількісний і якісний ріст нічліжної бази (готелі та інші заклади для тимчасового розміщення туристів);
3. урізноманітнення туристичного продукту через активізацію активного туризму (піші, велосипедні, водні, кінні тури) і агротуризму;
4. диверсифікація просторової структури санаторно-курортної галузі регіону.

За даними статистики, впродовж 2000-2009 рр. у Львівській області кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України, залишилась незмінною (у 2000 р. – 118 тис., у 2009 р. – 110 тис. осіб), а максимальною була у 2008 р. – 144 тис. осіб. [7].

Характерною рисою структури туристичних потоків у регіоні є постійно висока частка виїзних туристів (від 56,0% у 2000 р. до 49,7% у 2007 р.), що дозволяє досягати приросту обсягів наданих послуг. Водночас в цілому по Україні збільшення загальної кількості туристів і приріст обсягів наданих послуг відбувається, в основному, за рахунок зростання кількості обслугованих внутрішніх і в'їзних туристів.

Суб'єкти туристичної діяльності Львівської області у 2009 році обслужили 109,9 тис. осіб, що на 23,4% менше порівняно з 2008 роком. За туристичними потоками України на Львівщину припало 4,8% [8].

На обсяги виїзного туризму припала більша половина від усіх обслугованих туристів. За кордон у 2009 році виїхало 59 тис. громадян України у 52 країни світу. Найбільша кількість жителів Львівської області відпочивала за турпутівками на курортах Туреччини (кожний п'ятий турист), Чорногорії (кожний шостий),

Єгипту (сьомий), Болгарії (восьмий). У Польщу відправився кожний дев'ятий турист.

Туристичними підприємствами Львівщини протягом 2009 року обслужено 9,3 тис. іноземних туристів з 45 країн світу. Серед іноземних туристів найбільш поширеними були короткотривалі поїздки громадян Польщі (34,4% від усіх громадян інших країн, які приїжджали на Львівщину). Кожний сьомий турист приїздив з Білорусії, восьмий – з Латвії, дванадцятий – з Російської Федерації, тринадцятий – з Німеччини.

У 2009 році поїздками туристів-громадян України в межах держави було охоплено 41,6 тис. осіб, або 37,8% від загальної кількості туристів.

Найбільш популярною метою туристично-екскурсійних турів залишається дозвілля і відпочинок. З такою ціллю у 2009 році подорожувало 97,2 тис. туристів (88,4% від загальної кількості туристів). Діти і підлітки становили 11,4% від усіх туристів, молоді люди у віці від 18 до 28 років – 13,2%. Важливим видом туризму протягом останніх років була екскурсійна діяльність, за якою у 2009 році обслужено 79,7 тис. екскурсантів. Це на 1,3 тис. осіб більше, ніж у 2008 році.

Від успішної роботи організаторів туризму значною мірою залежить і "самопочуття" іншої складової частини індустрії гостинності – готельного господарства. У 2009 р. кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання у порівнянні з 2008 р. на Львівщині зросла на 7 одиниць (від 148 до 155). В області діє 82 готелі, 11 мотелів, 23 молодіжні турбази та гірські притулки, 39 інших закладів для тимчасового проживання.

Основна частина закладів розміщення області розташовані у Львові. На початок 2009 р. в обласному центрі діяло 82 готелі на 3456 номерів; тут обслужено 211,4 тис. осіб, з яких 62,4 тис. – іноземні громадяни.

У 2008 р. у готельних закладах юридичних осіб нараховувалося 4931 номер (у 2007 р. – 4463). Основну частину номерів у підприємствах готельного господарства області складають двомісні (51,2% від загальної кількості); помітною є тенденція до збільшення кількості номерів класу люкс і напівлюкс, проте питома вага таких номерів продовжує залишатися недостатньою і практично усі вони розміщені у готелях обласного центру.

Постійне збільшення кількості готельних закладів призвело до зростання порівняно з 2000 роком майже вдвічі їх місткості, станом

на 1 січня 2009 року вона склала 11364 місць. Місткість готельних закладів Львова складає більше третини загальнообласної, значною є також частка м. Трускавця – 16,0% та гірсько-Сколівського району – 13,5%.

Загальна площа готельних закладів у 2007 році проти 2000 року збільшилася в 1,9 раза і становила 237,8 тис. м², з них 91,2 тис. м² – житлова площа номерів. Підприємства готельного господарства постійно проводять реконструкцію з метою покращення планування та створення більш зручних та комфортних умов для проживання. Середня площа одного номера зросла з 16,2 м² у 2000 році до 20,4 м² у 2007 році. Спостерігається стала тенденція збільшення середньої житлової площі в розрахунку на одне готельне місце.

Починаючи з 2002 року, намітилася позитивна тенденція зростання кількості громадян, які зупинялися у готельних закладах області. Упродовж 2009 року послугами підприємств готельного господарства скористалися 292,6 тис. осіб, що в 1,8 раза більше проти 2000 року. Тут зазначимо, що "піковим" за цим показником був 2008 р. – 369,8 тис. осіб.

Паралельно з цим процесом відбулось і зростання кількості обслугованих іноземців: від 24,0 тис. осіб у 1998 р. до 83,6 тис. осіб у 2008 р. Зазвичай третина іноземних приїжджих – це громадяни Польщі, менша частина – громадяни Російської Федерації, Німеччини, США, Австрії, Канади, Італії та інших держав.

Середня тривалість перебування однієї особи у підприємствах готельного господарства області становить 2,5 доби. Для іноземних громадян цей показник був меншим – 1,9 діб, у той час як для українських – 2,7 доби. Це зумовлено тим, що громадяни України більше зупинялися у молодіжних базах та гірських притулках, де середня тривалість перебування склала 3,2 доби.

Середньорічний коефіцієнт завантаження закладів готельного господарства, який отримується шляхом ділення загального часу перебування приїжджих у підприємствах готельного господарства на 365 діб і одноразову місткість, у 2007 році дещо збільшився і становив 0,21 проти 0,18 у 2006 році. Завантаженість готельних закладів коливалася в залежності від типу підприємства. Найвищий коефіцієнт завантаження був у готелях – 24,3%, тоді як в мотелях – 11,4%.

Інтенсивність використання готелів залежить і від місця їх розташування. Середня завантаженість підприємств готельного гос-

подарства у сільській місцевості була нижчою і становила 12%, у той час як у міських поселеннях – 24,7% (у тому числі у містах Львів – 27,9%, Трускавець – 26,3%).

Доходи підприємств готельного господарства від надання послуг з проживання у 2007 році становили 143,7 млн. грн., що у порівнянних цінах на 48,7% більше ніж у попередньому році. Більше чверті цих доходів забезпечили іноземні громадяни, хоча частка іноземців у загальному часі перебування у підприємствах готельного господарства становила лише 16,3%. Це свідчить про те, що іноземці зупиняються у більш комфортабельних і, відповідно, більш дорогих готелях.

У структурі доходів підприємств готельного господарства від надання послуг з проживання іноземців переважали надходження від громадян Польщі, Російської Федерації, Німеччини та США.

Загальна сума доходів підприємств готельного господарства області у 2007 році становила 278,9 млн. грн., що у 2,5 раза (у фактичних цінах) більше, ніж у 2006 році. Необхідно зауважити, що доходи від надання послуг з проживання у 2007 році становили лише половину (51,6%) від загальних доходів цих підприємств, доходи від надання послуг структурними підрозділами готельних закладів – 48,1 млн. грн., доходи від інших видів діяльності – 87,1 млн. грн.

Загальний фінансовий результат від діяльності підприємств готельного господарства у 2007 році становив 13,1 млн. грн. збитку. Проте дві третини (68%) підприємств готельного господарства області у 2007 році були прибутковими.

Зростання доходів підприємств готельного господарства у 2007 році було зумовлено не тільки збільшенням кількості приїжджих та розширенням мережі структурних підрозділів сфери сервісу, але й підвищенням вартості готельних послуг. На вартість послуг готельних закладів у 2007 році вплинуло суттєве підвищення цін на комунальні послуги та подорожчання продуктів харчування.

У 2007 році зростання цін на послуги підприємств готельного господарства було вищим, ніж у попередні роки, і склало 15,6% (у 2006 році – 13,4%). Загалом в Україні вартість послуг готелів у 2007 році зросла на 12,7%. Плата за одну добу проживання у готелях області у середньому збільшилась із 107,96 грн. до 118,67 грн.

В Львівській області за даними Львівсь-

кого обласного управління статистики зайнятість у сфері діяльності готелів і ресторанів за 2003-2007 р. зменшилася з 71,5 тис. осіб до 63,3 тис. осіб. Така тенденція продовжила існування і у 2007 р. Тобто, нові заклади розміщення чи ресторани потребують меншу кількість персоналу. За кількістю зайнятого персоналу діяльність готелів і ресторанів поступається таким видам економічної діяльності, як промисловість, сільське господарство, освіта, торгівля, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, а випереджає, наприклад, будівництво.

Сучасний рівень обслуговування вимагає від підприємств готельного господарства наявності широкого спектру додаткових послуг сфери сервісу, найбільш необхідними серед яких є телефонний зв'язок, послуги закладів харчування, автостоянок, камер зберігання, продаж преси, квитків на транспортні засоби, поштово-телеграфний зв'язок. Більше половини підприємств готельного господарства (58,6%) діяли як комплекси, до складу яких входили різні структурні підрозділи сфери сервісу.

Майже половина підприємств готельного господарства (56 одиниць) мали у своєму складі ресторани, кафе і бари, 47 підприємств – пральні та сауни, п'ята частина (27) – автостоянки. Загалом у підприємствах готельного господарства області у 2007 році діяло 198 структурних підрозділів сфери сервісу (на 15,1% більше, ніж у попередньому році та на 88,6% більше, ніж у 2000 році).

На категоризовані готелі, які склали майже чверть від загальної кількості підприємств готельного господарства, припала майже половина структурних підрозділів сфери сервісу (85 одиниць), у тому числі 34 ресторани, кафе та барів (42% від їх кількості), 12 автостоянок (42,9%), 29 саун та пралень (половина).

Останніми роками суттєву конкуренцію готельним закладам юридичних осіб створюють підприємці – фізичні особи та власники приватних будинків та квартир. Кількість фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, що займаються готельним бізнесом, зростає і за даними Державної податкової адміністрації України їх кількість у 2007 році становила 217 проти 92 у 2006 році та 57 у 2005 році.

Згідно обстеження готельних закладів фізичних осіб-підприємців, проведеного Головним управлінням статистики у Львівській області, у 2007 році в області діяло 37 готелів,

35 мотелів, один кемпінг та 52 інші заклади тимчасового проживання. Одноразова місткість цих готельних закладів станом на 1 січня 2008 року становила 2249 місць (майже чверть від місткості готельних закладів підприємств – юридичних осіб). Треба зауважити, що серед закладів фізичних осіб 8 були категоризовані.

Однією з найважливіших характеристик якості готельних послуг є рівень комфорту, який здебільшого визначається категорійністю готельних закладів. Критеріями для віднесення готелів до окремих категорій є якість приміщень загального користування і номерів, кількість ванних і душових кімнат, стандарти умеблювання, види, кількість і якість технічного обладнання (наприклад, засоби зв'язку, кондиціонери), рівень оформлення приміщень, кваліфікація персоналу, асортимент та рівень послуг тощо.

Впродовж 2000-2009 рр. мережа категоризованих готельних закладів підприємств-юридичних осіб в області збільшилась від 8 до 31 одиниць; діє одно-зірковий готель на 55 місць, п'ять дво-зіркових на 320 місць, сім чотири-зіркових на 987 місць і 18 три-зіркових готелів загальною місткістю 1253 місця. Номерний фонд категоризованих готелів за аналізований часовий проміжок зріс 1704 до 2615 місць.

Сьогодні важливими чинниками розвитку готельної індустрії в області є природно-ресурсні, історико-культурні, соціально-економічні та фактор наближення "Євро-2012". З метою виконання вимог УЄФА Регіональною програмою з підготовки та проведення у Львові "Євро-2012" передбачається реалізація наступних проектів: реконструкція 13 готелів (1 318 номерів) у м. Львові та 21 готелю (2 035 номерів) у Львівській області; будівництво 16 нових готелів на 2 007 номерів у м. Львові та 12 нових готелів на 1 545 номерів у Львівській області; створення 4 464 місць в гуртожитках вищих навчальних закладів м. Львова.

Як вважають розробники програми, реконструкція існуючих готелів і гуртожитків, а також будівництво нових готелів додатково забезпечить проживання 20 тисяч осіб; з них майже чотири тисячі місць – у 4-5 зіркових готелях.

Будівництво і реконструкція готелів здійснюється виключно за кошти інвесторів. Наймасштабнішими з заявлених інвестиційних проектів у готельному господарстві Львова є реконструкція готелю "Дністер" (114 млн. грн.), будівництво двох п'ятизіркових готелів (приблизно 1 млрд. грн.), будівництво готелю

"Інтерсіті" (81,1 млн. грн.), "Новотель" (135 млн. грн.), "Парк-Плаза" (180 млн. грн.), "Ібіс" (155 млн. грн.) тощо. Інші інвестиційні проекти передбачено реалізувати у містах Трускавець, Моршин, Сколе і Судова Вишня, Пустомитівському, Кам'янка-Бузькому, Сколівському і Жовківському районах області.

На етапі будівництва, реконструкції та проектування сьогодні перебуває приблизно 60 готельних об'єктів; більша частина з них - це невеликі готелі до 50 номерів. Практично всі мають досить розвинену внутрішню інфраструктуру, незважаючи на порівняно невеликі площі.

Важливою проблемою для готельного господарства регіону є її моноцентрична просторова організація; готелі та інші місця для короткотермінового проживання сконцентровані переважно у Львівському туристичному центрі: Львові і Пустомитівському (найближчий до обласного центру) районі. Інші одиниці туристичного районування значно поступаються обласному центру за показниками розвитку готельної мережі.

На нашу думку, до проблем, які перешкоджають розвитку готельного бізнесу в регіоні і які можна було б розв'язати за допомогою ефективної державної та регіональної підтримки, належать: – високий рівень оподаткування; – обов'язкова сертифікація готельних послуг; – недосконала система обліку поселення в готель; – існування обмежень у наданні готельних послуг; – відсутність готелів міжнародного класу та незначні обсяги інвестування у будівництво нових готелів; – низький рівень інформатизації; – відсутність кваліфікованих фахівців у галузі готельного господарства.

Отже, готельне господарство Львівської області впродовж останніх років демонструє високі темпи розвитку, причиною чого є стрімке зростання попиту на його послуги, як з боку українців, так і громадян інших держав. У перспективі зростатиме питома вага додаткових і нетрадиційних місць розміщення туристів, що дозволить урізноманітнити програми туристських маршрутів і залучити до обслуговування ширші категорії населення.

Література:

1. Діагностика та багатопоказниковий аналіз туристичного потенціалу Карпатського регіону для потреб територіального планування [Ю.Зінко, Ю.Занько, Р.Лозинський, М.Мальська, Р.Щецінський] // Матеріали міжнародного наукового семінару „Львівська суспільно-географічна школа у національному і європейському вимірах”. – Львів: Вид. Центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – С. 347-360.
2. Шульгіна Л. М. Маркетинг підприємств туристичного бізнесу: монографія / Шульгіна Л. М. – К. : Київ.нац.торг.-екоп.ун-т., 2005. – 597 с.
3. Ладиченко К. Управління відносинами готельних підприємств зі споживачами: проблеми та перспективи розвитку / К. Ладиченко // Маркетинг в Україні. – 2007. – №3. – С. 45-48.
4. Шкромада В.В. Застосування франчайзингових систем у готельному бізнесі в умовах ринкової економіки / В. В. Шкромада, Т. П. Бут // Економіка, фінанси, право. – 2006. – №12. – С. 24-27.
5. Сорокіна А.В. Организация обслуживания в гостиницах и туристических комплексах / А.В. Сорокіна. – М.: Новое знание, 2007. – 303 с.
6. Захарін С. Туманні лабіринти райдужних звітів / С. Захарін // Дзеркало тижня. – 2008. - №42. – С.23.
7. Готелі та інші місця для короткотермінового проживання, стат. зб. / Головне управління статистики у Львівській області. – Л., 2004. – 89 с.
8. Готельне господарство та туризм у Львівській області, стат. зб. / Головне управління статистики у Львівській області. – Л., 2008. – 132 с.

Резюме:

Скабара Р. ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ОТЕЛЬНОМ ХОЗЯЙСТВЕ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ.

У статті виявлені тенденції та закономірності розвитку готельного бізнесу у Львівській області, аналізуються особливості його геопросторової організації, вплив основних історичних, демографічних, соціально-економічних та інших факторів на стан і перспективи розвитку готельного господарства регіону.

Ключові слова: готельне господарство, чинники розвитку, структурно-динамічні процеси.

Summary:

Skabara R.M. SOCIALLY-GEOGRAPHICAL ASPECTS OF DEVELOPMENTS IN THE HOTEL ECONOMY OF THE LVIV AREA.

In article tendencies and laws of development hotel business in the Lviv area are analysed, its geospatial organization, influence of basic historical, demographic, social and economic and other factors on a current state and prospect of development hotel economy in region is defined.

Keywords: a hotel economy, development factors, structurally-dynamic processes.